Парсифал

GA 97

Рудолф Щайнер

29 юли 1906 г., Ландин

Парсифал

Днес искам да ви говоря за истините на окултизма и теософията, свързвайки това, което имам да кажа, с „Парсифал“ на Рихард Вагнер. Защото съществува дълбока връзка между художественото творчество на Вагнер и духовното движение на днешния ден, известно като теософия. Че във Вагнер и в неговите произведения има много голяма окултна сила, е нещо, което човечеството постепенно се учи да осъзнава. И в бъдеще ще ни стане ясно и нещо друго, а именно, че във Вагнер е живяло много повече, отколкото самият той би могъл да знае. Това е, всъщност, тайната на много произведения на изкуството, че в тях живее сила и мощ, за които неговият създател не знае нищо.

Когато осъзнаваме това, а именно, че във Вагнер е живяло повече – много повече – отколкото самият той е осъзнавал, не бива същевременно да забравяме, че Вагнер никога не е успял да достигне последните етапи на мъдростта. Поради тази причина изкуството на Рихард Вагнер има за окултиста съвсем уникален характер; защото, макар че той знае, че зад него се крие нещо повече, нещо дълбоко мистериозно, той от друга страна знае, че човек може да бъде в опасност да търси във Вагнер нещо, което не е там.

Фактът, че във Вагнер може да се открие много повече, отколкото обикновено се възприема, е добре изразен от Рихард Щраус, който казва горе-долу следното: „Когато чувам хора да твърдят непрекъснато, че не бива да добавяме нищо от собствената си мисъл към това, което Вагнер е създал, струва ми се, че бихме могли да кажем, че трябва да се въздържаме от добавяне на каквото и да е от собствената си мисъл, когато съзерцаваме цвете! Със сигурност никога няма да открием тайната на цветето по този начин; и със сигурност ще бъде същото и с онези, които не желаят да си позволят да добавят нещо от собствената си мисъл към произведенията на един велик художник.“

Рихард Вагнер се е занимавал с теми с възвишено значение. В неговите произведения винаги ще откриете имена, свързани с древни, свещени традиции. Това, което той е постигнал в „Парсифал“, е тясно свързано с духовната сила, която е действала по такъв поразителен начин през и от последната третина на деветнадесети век.

За да разберем фигурите и мотивите, с които се срещаме във Вагнер, трябва да се впуснем в дълбоки мистерии на еволюцията на човечеството. Вагнер е провел задълбочено проучване на човека и неговото място във великия свят, както и на мистерията на човешката душа. Като млад мъж той се е опитал да изследва мистериите на прераждането. Имаме доказателства за това в неговия проект за драма, наречена „Die Sieger“ („Победоносните“ или „Завоевателите“). Той се е

отказал от опита, защото музиката за драмата се е оказала неразрешим проблем. Само като драма той би могъл да успее с нея. Историята е следната. Младеж в Далечния изток, в Индия, на име Ананда, принадлежащ към кастата на брахманите, е обичан от девойка от Чандала от най-ниската каста, която се нарича Пракрити. Ананда е ученик на Буда. Той не отвръща на любовта на Пракрити. Следователно тя е хвърлена в най-голяма мъка и скръб. Ананда се оттегля от света и се посвещава на религиозния живот. След това друг брахман дава обяснение за съдбата ѝ на девойката от Чандала. Той ѝ казал, че в по-ранен живот тя е била брахман и е отхвърлила любовта на този младеж, който по това време е бил в кастата Чандала. Дълбоко впечатлена от учението, предадено в това обяснение, момичето се привързва и към Буда и двамата заедно стават последователи на един и същ учител. Тази тема е скицирана от Вагнер през 1855 г. с намерението да я разработи. Той не успява, но година по-късно същият импулс му се представя по нов начин. През 1857 г. великият идеал, съдържащ се в „Парсифал“, внезапно навлиза в душата на Вагнер. Това се случва на Разпети петък 1857 г. във вила Везендонк на брега на Цюрихското езеро. Вагнер се взира в света на природата, с целия му свеж млад живот в пълната красота на пролетта. И в този момент той вижда с пълна яснота връзката между зараждането на целия нов живот на природата и смъртта на Христос на кръста. Тази връзка е тайната на Светия Граал. И от този момент нататък Рихард Вагнер знае в душата си, че трябва да изпрати в света тази тайна на Светия Граал, трябва да я изпрати в света на музиката.

Ако наистина искаме да разберем това забележително и уникално преживяване, което Рихард Вагнер е преживял, ще трябва да се върнем няколко хиляди години назад в еволюцията на Европа. (Своите благородни и възвишени мисли за еволюцията на човека Вагнер е изложил в своето произведение, озаглавено „ *Езичество и християнство* “). Какъв е бил характерът на учението, което е било дадено отдавна в така наречените Мистерийни братства или Мистерийни общности? Нека разгледаме за малко това учение, каквото е било срещано в Европа чак до шестнадесети или седемнадесети век; нека видим каква форма е приело то в тези времена. Мистерии са съществували във всички епохи. В мистериите човекът е получавал знание, което е било едновременно религия, и е получавал религия, която е била едновременно мъдрост. Невъзможно е да имаш правилна представа за мистерия, ако човек няма представа за духовен свят.

Тук сме заобиколени от различните царства на природата: минерали, растения, животни и човешки същества. Ние считаме човешкото царство за най-висшето от четирите. Но както човекът има около себе си царства, които са по-нисши от него, така той има и по-висши същества на много нива. Съществата, които стоят на различни нива, по-високи от човека, от незапомнени времена са били наричани „богове“. Видът мъдрост, предавана на човека в мистериите, му е позволявала да поддържа съзнателно общуване с боговете. Тогава той е бил наричан посветен.

Такъв посветен не е притежавал просто мъдрост на думи; в мистериите той е преживял факти. Дори днес има мистерии, макар че те са от различен вид от тези от древни или средновековни времена.
По времето, когато започват кръстоносните походи, и дори малко преди това, в един район в Северна Испания откриваме важна мистерия. Мистериите, които все още са съществували по това време, са били известни като по-късните готически мистерии. Посветените са били наричани тамплиери или рицари на Светия Граал. Лоенгрин е бил един от тях. Орденът на рицарите на Граала е имал различно значение от друг орден или братство, което се е намирало в Англия и Уелс; всички истории, които се разказват за крал Артур и неговата Кръгла маса, са свързани с този друг орден на посвещение.
В много отдавна, много преди християнството, е имало миграция от Запад на Изток. Много отдавна в района на Атлантическия океан е имало земя - така наречената земя на Атлантида, където са живели атлантите, нашите древни предци. Всички хора, които са живели по-късно в Европа, а също и в Азия чак до Индия на изток, са били потомци на атлантите. Атлантите са живели при съвсем различни условия от тези, които са преобладавали в по-късни времена. Животът е бил йерархично подреден. Целият контрол и управление са били в ръцете на посветените. В северната част на днешна Русия в по-ранни времена е съществувала известна школа за посвещение. Посветените в тази школа са били известни като „Тротен“. В Западна Европа е имало други школи за посвещение, а в тях друидите са били посветените. Целият социален живот на хората е бил дори тогава подреден и регулиран от тези посветени.
Когато погледнем назад към тези древни школи за посвещение, какво учение откриваме там? Каква е била Мистерията, която се е преподавала в тях? В края на краищата само формите на учението се променят с течение на времето. Колкото и удивително да изглежда, ние всъщност откриваме, че в тези много древни школи за посвещение тайната, мистерията, която Парсифал е открил, е доведена до най-висшето си развитие – тайната, а именно как новият, пъпкуващ живот на природата през пролетта е свързан с Мистерията на Кръста. Трябва да го разберем по следния начин.
Силата на размножаване, която разпознаваме в животинското и човешкото царство, може да се види и в растителното царство. През пролетта на годината божествената активна сила на сътворението изниква от Майката Земя. Защото трябва да осъзнаем, че съществува дълбока връзка между силата, която се проявява, когато Земята се облича в зелената си роба, и божествената творческа сила. Учениците в посветителното училище са били обучавани по следния начин: „Навсякъде около вас в природата виждате отварящите се цветни пъпки и в тях действаща сила, която по-късно се концентрира в малките зрънца семе. Безброй семена ще изникнат от цветята – семена, които, ако бъдат положени в земята, ще могат да дадат нови

растения. А сега приемете това, което ще кажа, в сърцето си; приемете го дълбоко в душата си. Процесът, който се случва там в природата, е същият, който се случва при човешките същества и в животинското царство, само че в природата той се случва без желание или страст. Той протича в съвършена чистота и целомъдрие.“
Безграничната и целомъдрена невинност, която спи в цветните пъпки на растенията – това, чувствало се, трябва да проникне право в душата на учениците. И тогава им било казано още: „Слънцето е това, което отваря цветовете. Слънчевият лъч извиква силата, която се крие в тях. Две неща се срещат – отварящото се цвете и лъчът от слънцето. Между растителното царство и божественото царство стоят другите две царства – животинското и човешкото. Последните всъщност не са нищо повече от един вид пътека, водеща от растителното царство към божественото царство. В божественото царство отново имаме царство на невинност и целомъдрие, както в растителното царство. В животинското и човешкото царство имаме царства на желание и страст.“
Но след това на учениците било казано, че в бъдеще всяка страст и желание най-накрая ще изчезнат. Тогава чашата ще се отвори (точно както се отваря чашата на цветето) – ще се отвори *отгоре надолу* и ще погледне надолу към човека.
И както лъчът от слънцето слиза право в растението, така и сега пречистената сила на човека ще се съедини с тази божествена чаша. Всъщност може да се случи така, че чашата на цвета да бъде духовно обърната, така че да се наклони надолу от небето, а слънчевият лъч също да бъде обърнат, така че да се издигне от човека към небето.“ И тази обърната цветна чаша, за която се разказваше в мистериите като за действителен факт, се наричаше Светият Граал. Цветната чаша на растението, която имаме пред себе си в материалната реалност, е обърнатият Свети Граал. А лъчът от слънцето – всички, които имат истинско окултно знание, се научават да го разпознават във „вълшебната пръчка“. Защото вълшебната пръчка е символ, на езика на суеверията, на духовна реалност. В мистериите тя се наричаше „кърваво копие“. Така че тук имаме пред себе си, от една страна, произхода на Граала, а от друга страна, оригиналната „вълшебна пръчка“ на истинския окултист.
Тук ви дадох леки насоки за дълбоки истини, дълбоко значими истини, които са играли роля в живота на мъжете в Северна и Западна Европа. Рихард Вагнер е имал дълбоко интуитивно чувство за тези истини, както и неговият приятел граф Гобино. Ако някой искаше да изрази какво стои зад мистериите, за които говорихме, би могъл да каже, че това е знанието за това, което тече във вените на животните и хората. Наистина верни са думите, които толкова често се цитират от „Фауст“ на Гьоте: „Кръвта е много специална течност“. Ще разберем какво всъщност означава кръвта, когато се научим да разбираме една голяма революционна промяна, която се е случила някога в мистериите. В древността европейските народи са знаели колко много зависи в човешкия живот от кръвните връзки. Поради тази причина продължаването на човечеството никога не е било оставяно на случайността.

Всички подобни въпроси в онези времена са били регулирани от окултна мъдрост. Известно е било, че когато по-нататъшната еволюция е била ограничена в рамките на малки расови общности и не е било позволено да влезе друга кръв извън тези общности, тогава човешките същества, родени в тях, ще притежават определени висши сили. В мистериите се е разбирало какъв ефект ще има смесването на различни видове кръв. Посветените са имали и съвсем точни знания за това кое семейство или клан биха били подходящи за определен регион на земята. И те знаеха, че когато се случи съюз на обща кръв, на родения човек се дават определени сили.

Когато древните кръвни връзки започнали да се разрушават, в мистериите се случило едно важно събитие. Нещо друго било заменено с обща кръв във вените на родителите. Във висшите мистерии кръвната връзка била заменена с приемането на две духовни „приготовления“. В по-нисшите мистерии вместо тях били използвани външни символи; а външните символи били Хляб и Вино. В двете духовни приготовления имало вещество, подобно на кръв. Те били вещества, които действали духовно по донякъде подобен начин на начина, по който кръвта действа физически във вените. Тъй като старото ясновидство постепенно изчезвало, хората започнали вместо това да участват в тези духовни приготовления. Когато научили всичко, което се съдържа в цялата мъдрост на теософията, те получили тези символи от Чашата на Керидвен. Това била пречистената кръв, която можела да бъде дадена на човека от чашата, която се отваряла към него отгоре. Тази Мистерия в тази истинска същност преминала под грижите на една много малка общност.

В други части на Европа мистериите станали упадъчни и били ужасно осквернени. Защото навсякъде откриваме като символ на жертвоприношение блюдо, върху което трябва да се положи кървяща глава. Смятало се е, че нещо може да се събуди в човека от зрелището на тази кървяща глава. Това, което действало там, било нищо друго освен черна магия. Това било пълната противоположност на Мистериите на Светия Граал.

В Мистериите е било известно, че това, което се излива нагоре в Чашата на Цветето, живее и в кръвта на човека. Кръвта обаче трябва да бъде отново чиста и непорочна, тя трябва да бъде толкова непорочна, колкото сокът, който тече в цвета. И в тези Мистерии, които са се покварили, това е било изразено по груб и материалистичен начин. (В Северна Европа сублимираната кръв е била използвана като символ, а в Елевзинските мистерии са били виното на Дионис и кръвта на Деметра.) Съдът с Граала се е превърнал в мерзост, като е бил накаран да държи в себе си кървящата глава – това откриваме отново в историята на Иродиада, която използва за главата на Йоан Кръстител, подигравайки се по този начин на Мистериите.

Същностната тайна на високите мистерии премина в ръцете на тамплиерите в Северна Испания, Пазителите на Граала. Докато Рицарите на крал Артур се занимаваха по-скоро със събитията и делата на този свят, тамплиерите успяха да се

подготвят да приемат още по-възвишена Мистерия – дори да разберат Великата Мистерия на Голгота, която е тайната на историята на света.
Християнството е зародило своето начало сред народа на Галилея – смесица от поразително различни раси, следователно хора, които стоят напълно извън всякакво кръвно родство. Спасителят е Този, Който по никакъв начин не основава царството Си на кръвно родство; Той основава царство, което е съвсем отдалечено от всякаква подобна връзка. Кръвта, която е била възвишена, кръвта, която е била пречистена, блика от жертвената смърт – защото това е процесът на пречистване. Кръвта, която поражда чувствени желания, трябва да бъде пролята, трябва да бъде пожертвана, трябва да тече веднага.
Свещеният съд с пречистената кръв бил донесен в Европа при тамплиерите на Монсалвач. Достопочтеният патриарх Титурел получил Граала; той бил избран за това предварително. Победата вече била спечелена. Духовното *в* кръвта победило това, което било просто *физическо* .
Докато разглеждаме кръвта само като вещество, изградено от различни химически съставни части, не можем да разберем какво се е случило на Голгота. Как Вагнер е успял да намери правилното настроение за своя „Парсифал“? Най-важно е да осъзнаем, че Вагнер е успял да направи това, защото е знаел, че случилото се на Голгота е свързано именно с кръвта, знаел е, че там трябва да видим не само смъртта на Спасителя, но и какво се е случило там с кръвта, как кръвта е била пречистена на Голгота и е станала нещо съвсем различно от обикновената кръв. Вагнер е говорил за връзката на кръвта на Спасителя с цялото човечество.
В книгата му „Езичество и християнство“ четем следните думи: „След като открихме, че способността за съзнателно страдание е способност, присъща на кръвта на така наречената бяла раса, сега трябва да разпознаем в кръвта на Спасителя самото въплъщение, така да се каже, на доброволното съзнателно страдание, което се излива като божествено състрадание към целия човешки род.“
И на друго място Вагнер казва: „Тъй като Неговата воля за спасение беше толкова изключително силна, кръвта във виното на Спасителя можеше да бъде излята за изкуплението на цялото човечество, когато дори най-благородните раси сред хората пропадаха в упадък – излята за тяхното спасение, като божествено възвисяване, кръвта, която се свързва със семейството или вида.“
Тъй като Спасителят произлиза от смесица от много различни народи, Неговата кръв е символ на състрадание и кръв в пречистена форма. Едва ли някой се е доближавал толкова до тази мистерия, колкото Вагнер. Наистина силата, с която той се доближава до тази мистерия, представлява неговото величие като творец. Не бива да мислим за него просто като за музикант, а като за човек, който притежава дълбоки знания и разбиране и чието желание е да възкреси за хората от съвремието мистериите на Светия Граал. Преди Вагнер да напише своя „Парсифал“

в Германия е било известно малко за мистериите и за героите, за които той разказва.
Когато хората били въвеждани в мистериите, имало три отделни етапа, през които трябвало да преминат: Първият бил глупост, простодушие. Вторият бил съмнение. Третият бил блаженство. Първият бил етапът, в който човекът бил отведен веднага от всички предразсъдъци, преобладаващи в света, и бил накаран да зависи от силата, която имал в собствената си душа, накаран да зависи от собствената си сила на любовта, за да може да съзре вътрешната светлина, да я види да свети в него. Вторият етап бил този на съмнението. Това съмнение идва при всички, когато са на втория етап на посвещението, и след това се разрешава и се издига до по-висок етап, дори до вътрешната яркост и блясък, известни като „Саелде“ или блаженство. Това бил третият етап, в който човек бил съзнателно съединен с боговете.
Парсифал („през долината“) е било името, давано през Средновековието на всички подобни кандидати за посвещение, и „Парсифал“ е трябвало да премине през тези три етапа във вътрешно преживяване. С прозрението на гений, Вагнер вижда в онзи Разпети петък, 1857 г., водещата нишка, която трябва да преминава през цялото развитие на „Парсифал“.
Тамплиерите са били тези, които са отстоявали истинското християнство, различно от църковното християнство. През Средновековието все още са били останали останки от старите, изродени мистерии.
Всичко, което принадлежи към тях, е групирано под името Клингзор. Той е черният магьосник в контраст с бялата магия на Светия Граал. Вагнер го противопоставя на тамплиерите.
Кундри е съвременната версия на Иродиада, символ на силата на размножаването в природата, силата, която може да бъде целомъдрена *или* нецеломъдрена, но е неконтролируема. Под целомъдрието и нецеломъдрието се крие фундаментално единство; всичко зависи от начина на подход. Силата на размножаването, която се проявява в растенията, в чашата на цвета и чак до другите царства на природата, е същата като в Светия Граал. Само че тя трябва да претърпи пречистване в онази най-благородна и чиста форма на християнство, която се проявява в Парсифал. Кундри трябва да остане черна чаровница, докато Парсифал не я освободи и изкупи. В полярността на Парсифал и Кундри можем да усетим действието на най-дълбоката мъдрост. Вагнер, повече от всеки друг, се е грижил хората да могат да получават това, което той може да им даде, без да знаят, че го правят. Той е бил мисионер, който е имал най-значимо послание за предаване – да го предава обаче по такъв начин, че човечеството да не осъзнава, че го получава.
Волфрам фон Ешенбах написа епос върху „Парсифал“. Той беше нехудожествен, но достатъчен за времето му; защото по онова време е имало хора, които са притежавали известна ясновидство и съответно са могли да разберат Волфрам. През деветнадесети век не е било възможно да се изясни на човека дълбокият

смисъл на този велик процес на посвещение в една драма. Съществува обаче средство, чрез което човешкото разбиране може да бъде достигнато, дори без думи, без понятия или идеи. Това средство е музиката. Музиката на Вагнер съдържа в себе си всички истини, които се съдържат в историята за Парсифал. Музиката му е с толкова уникален характер, че тези, които я слушат, получават в етерното си тяло съвсем специални вибрации. В това се крие тайната на музиката на Вагнер. Човек не е нужно да я разбира – ни най-малко! Човек получава в етерното си тяло благотворното и здравословно действие на музиката. А етерното тяло на човека е тясно свързано с всички движения и пулсации на кръвта. Вагнер е разбирал мистерията на пречистената кръв. В неговите мелодии има ритми и вибрации, които непременно трябва да бият в етерното тяло на човека, ако той иска да бъде пречистен и пречистен, за да бъде готов да приеме Мистериите на Светия Граал. Можем да стигнем до пълно разбиране на съвсем индивидуалния начин, по който Вагнер се изразява в своите произведения, само когато се вгледаме внимателно в това, което се крие зад него. Вагнер е бил убеден, че човешката воля получава специално просветление от духа. Той казва, че волята е – в началото – груба, тромава и инстинктивна; след това тя постепенно става все по-изтънчена, интелектът започва да хвърля светлина върху нея и човек осъзнава страданието и чрез осъзнаването му е възможно да се осъществи пречистване. (Д-р Щайнер цитира тук пасаж от Вагнер, където той пише за своя приятел Гобино, който е смятал, че това *съзнание за страдание* е отличителният белег на бялата раса и че по този начин човекът е способен да се издигне до ясновидство и до по-висок морален живот.)

Д-р Щайнер продължава: Вагнер описва тук процеса, който се състои в отражението на интелекта върху волята и как по този начин човек става ясновидец.

Творчеството на Вагнер се състои, по същество, в религиозно задълбочаване на изкуството; в крайна сметка то е свързано със задълбочаването на човешкото разбиране за християнството. Вагнер е знаел, че християнството може да бъде показано на света най-добре чрез музиката. Чрез издигането си до съзерцанието на вътрешните мистерии на световния ред, човек може да постигне, от една страна, знание, а от друга страна, и истинско благочестие. Пред него се открива път на развитие, който ще го научи да познава смисъла на факта на християнството.